

Aznarův konec

04.května 2004 Mirek Dvořák

Volební výsledky z neděle 14. března rozhodly o tom, že novým „pánem“ ve vládním paláci La Moncloa nebude předem výrazně a dlouhodobě favorizovaný lidovec Mariano Rajoy.

Stal se jím jeho rival ze Španělské socialistické dělnické strany (PSOE) - 44 letý právník a mnohaletý poslanec José Luis Rodríguez Zapatero...

Od 15. března si nejen politici, analytici a novináři lámou hlavu jak racionálně vysvětlit tento výsledkový zvrat. Zvláště uvážíme-li, že stále více lidí a politiků v naší části světa přijímá a postuluje primát ekonomiky nad kdysi tradičním primátem politickým. A vskutku makroekonomická předvolební čísla hovořila celkem jednoznačně pro Lidovou stranu. Když lidovci v roce 1996 přebírali vládní otěže po 14 letech socialistické vlády, sužovala Španělsko astronomická 23 % nezaměstnanost, všudypřítomná korupce a hrozivý schodek veřejných rozpočtů. Tehdejší Španělsko nesplňovalo ani jedno z tzv. maastrichtských kritérií pro zavedení eura. Po 8 letech vlády se mohli lidovci pochlubit ekonomickou bilancí jakou jen málokterá vláda: pod heslem „nejlepší sociální politikou je politika zaměstnanosti a práce“ vytvořili 4.300.000 pracovních míst, čímž srazili nezaměstnanost na dnešních 11 %. Účinnou a flexibilní politikou podpory napomohli k vytvoření 430.000 středních a menších firem. Rozbitím, liberalizací či privatizací zefektivnili fungování monopolů v oblastech jako je např. energetika, plynárenství nebo telekomunikace. Stav veřejných rozpočtů ukazoval v roce 1996 deficit ve výši 6,6 % HDP, v roce 2003 pak půlprocentní přebytek. Celkový veřejný dluh poklesl o 10 bodů na 43,4 % HDP. Hospodářství rostlo v průměru dvakrát rychleji než byl evropský průměr, což mělo za následek konvergenci této země se zbytkem Evropy : zatímco v roce 1996 činil španělský HDP na hlavu 78 % průměru EU, o 8 let později to již bylo 87 %. Jak je tedy možné, že volební verdikt zněl: vystřídat!?

Nechci argumentovat apologií poražených lidovců, kteří interpretují volební výsledky ve světle údajné mediální „emocionální manipulace bolesti a bolu.“ Stojí totiž jistě za zmínku stručně nastínit základní úskalí a metamorfózu druhé Aznarovy vlády (2000–2004). Pro toto funkční období španělští voliči vybavili lidovce absolutní většinou ve sněmovně. Vládní strana tak již nemusela spoléhat na ad hoc podporu nejrůznějších nacionalistických formací jako v prvním funkčním období (1996–2000). Lidovci propadli vlastnímu kouzlu. To, co by bylo možná v jiných zemích ještě únosné, se stalo v křehké geometrii 19 autonomií Španělska postupně nepřijatelné. Na konci února 2004 byla madridská vláda na kordy s autonomními vládami v Andalusii, Katalánsku a Baskicku. Je třeba mít ovšem na paměti, že v těchto třech autonomiích žije polovina obyvatel země a mají tak rozhodující vliv na konečný volební výsledek, což se ostatně později prokázalo. Lidová strana - možná s ušlechtilými úmysly - překročila zásadní tabu španělského přechodu k demokracii. Tím je bezesporu kultura vyjednávání a konsensu jako nezbytného předpokladu vytváření politiky. Lednové průzkumy navíc ukázaly, že v prospěšnost lidovecké vlády věří pouhých 27 % obyvatel, nikdo však nebil na poplach. Byl to ovšem výraz skepse vůči vládní politice v oblasti politiky bydlení, neutěšeným stavem státního školství a bezpečnosti. A co nám tedy napověděly březnové volební výsledky?

Především to, že pokud chceme dohledat vliv madridského barbarského teroristického útoku na konečný volební výsledek, pak se domnívám, že ho je potřeba vidět zejména v masivní 77 % volební účasti. Voleb se tak účastnilo o 3 miliony více voličů než v roce 2000. Nízká volební účast ve Španělsku navíc vždy poškozovala socialisty a nahrávala lidovcům, jak ostatně potvrzují empirická data z celkem již osmi voleb. Potenciál mobilizace u lidovců je tradičně mnohem nižší než u vítězných socialistů. PSOE obdržela o 3 miliony hlasů více než v posledních volbách (ze 125 křesel se dostali na 164 - mají tedy pouze relativní většinu ve 350 členné sněmovně a jsou nuceni spoléhat na podporu menších stran), zatímco lidovci přišli „pouze“ o 690.000 (klesli ze 183 na 148 mandátů). Je tak

zřejmé, že nelze hovořit o hromadném úprku voličů od Lidové strany a následném přesunu hlasů. V souvislosti s předcházejícím stojí za zmínku, že v Andalusii, Katalánsku a Baskicku lidovci ztratili 440.000 voličů (63 % všech svých ztrát). Jak však vysvětlit nárůst 3 milionů hlasů pro socialisty? Při absenci sociologických povolebních výzkumů bych viděl odpověď na tuto stěžejní otázku ve dvou rovinách. Ta první se váže k volebnímu roku 2000, kdy byla voličská účast oproti přelomovým volbám 1996 znatelně nižší (o 2 miliony voličů méně), z čehož těžili lidovci, když obdrželi absolutní většinu mandátů ve sněmovně. Volební čísla později ukázaly, že tito absentéři volili v roce 1996 PSOE. Tuto skupinu se nyní podařilo Zapaterovi vtáhnout znovu do hry. Druhou rovinou je potom téměř dvoumilionový segment mladých prvovoličů. Je zde reálný předpoklad, že velká část z nich byla loni aktéry milionových protiválečných demonstrací před invazí do Iráku a měli tak dobrý důvod nevolit lidovce, kteří se v této otázce zcela rozešli s veřejným míněním země (90 % Španělů irácký konflikt odmítá). Zajímavým momentem, pro který zde bohužel již není prostor, je volební neúspěch komunistické Sjednocené levice a stabilizace nacionalistických stran.

Závěrem se domnívám, že na logiku volebních výsledků nutno nahlížet jednak v delší časové ose, než jsou tři dny, které oddělují teroristický masakr a volební den, jednak jako na prostý fakt, při kterém španělští voliči neprokázali slabost tváří v tvář hrozbě terorismu (občas je tento nárek slyšet) a PSOE jednoduše volili v naději, že nová socialistická garnitura povede s terorismem boj s mnohem vyšší účinností i úspěchem než vláda dřívější. Při téměř 200 mrtvých nemůže totiž žádná vláda hovořit o úspěchu...